

No. 21

Oktober 1988

IN DIT

JUBILEUM-

NUMMER

Verschijnt

4x per jaar

Orgaan
van
de

Filatelisten-
vereniging
"NOVIOPOST"
te
Nijmegen

• vindt U belangrijk verenigings-
'nieuws.

• een artikel over 'her'ontdekte
fluorescerende postzegels. De
schrijver is de heer Jos.M.A.G.
Stroom.

• een artikel waarin de heer H.J.
de Jager ons meeneemt naar de Stil-
le Oceaan waar een bijzondere wijze
van postbezorging plaatsvond en die
bekend werd onder de naam "Tin Can
Mail".

• een artikel over het postvervoer
van Nederland naar het buitenland
gedurende de Tweede Wereldoorlog.
Het is geschreven door de heer Drs.
W.J.v.Doorn.

De redactie.

1983 - 7 Oktober - 1988

Vijf jaar Filatelistenvereniging "NOVIOPOST" is beslist voor de media geen voorpaginanieuws. Niettemin is het voor bestuur en leden een belangrijke gebeurtenis. Hoewel sommigen bij de oprichting beweerden dat "NOVIOPOST" geen lang leven beschoren zou zijn, anderen dat het ledental bij 50 wel zou blijven steken, is onze vereniging - begonnen met 470 leden - uitgegroeid tot een zeer levendige club met 550 leden en met een bestuur van 10 personen in nog steeds dezelfde samenstelling als bij de start.

De eerste bijeenkomst op 15 december 1983 zal nog lang in ons geheugen gegrift blijven. Het ruim 140 leden in een bomvolle zaal, als gepakte haringen in een ton kwam met grote saamhorigheid en enthousiasme de vereniging van de grond. En hoe. Direct werd gestart met een rondzenddienst met 50 sectiehoofden, een nieuwtjesdienst, een Ned. FDC dienst, internationale ruildagen, veilingen, verlotingen, voorlichting en verenigingsorgaan. Bijzondere uitgaven zoals "Postcode", "Loketstroken" en "Uw Eigen Album" zagen het licht. En dit jaar de grote postzegeltentoonstelling "WAALPOST '88".

Dit is beslist geen uitputtende lijst van activiteiten van "NOVIOPOST" maar het geeft slechts een indruk hoe gemotiveerd alle leden bezig zijn met het beleven van hun liefhebberij: het verzamelen van postzegels.

Het is een hobby die onder de zinvolle vrijetijdsbesteding kan worden gerangschikt. Zeer velen laten het niet bij verzamelen alleen maar bestuderen allerlei facetten, die met de zegels samenhangen. Niet alleen drukwijzen en tandingen maar ook vervoer en automatisering worden grondig nageplozen. Nadere bestudering van de landen die de zegels uitgeven is een facet dat niet mag worden vergeten. Zo zijn er

nog vele zaken, die met de post en het postvervoer samenhangen en de belangstelling van onze leden hebben.

Wij spreken de wens uit dat de leden van "NOVIOPOST" nog vele jaren mogen genieten van hun hobby en dat de Filatelistenvereniging "NOVIOPOST" daarbij een onmisbare schakel moge blijven tot in lengte van jaren.

Op 7 oktober vieren wij het 1e lustrum. Het programma voor die avond is als volgt:

1. van 7.30 - 8.15 uur ontvangst met koffie
2. om 8.15 uur opening door de voorzitter
3. in maart j . 1 . is het filateliestempel Nijmegen ingevoerd en hierin is een afbeelding van de St. Stevenskerk aangebracht. In dit kader de vertoning van de film:

" De St.Stevenskerk"

4. pauze met gratis consumptie
5. vertoning van de film, gemaakt in opdracht van de PTT, getiteld:

"Een Passie onder de Loep"

6. gratis verloting met mooie prijzen en zonder nieten
7. sluiting om circa 23.00 uur.

Wij hopen op veel belangstelling en een gezellige avond.

AGENDA

- 7 oktober Vergadering met feestelijk tintje ter gelegenheid van het 5 jarig bestaan van "NOVIOPOST". Programma elders in dit nummer.
- 9 oktober Internationale Postzegelbeurs in hotel ERICA te Berg en Dal.
- 22 oktober Bezoek aan tentoonstelling FILACEPT per touringcar. Zie elders in dit nummer voor nadere bijzonderheden.
- 4 november Vergadering met verloting en presentieverloting. Tijdens de vergadering is er gelegenheid de kavels te bezichtigen die de volgende dag geveild zullen worden.
- 5 november Grote veiling
10.30 - 12.00 uur bezichtiging kavels
13.30 uur precies aanvang veiling.
- 9 december Vergadering met St.Nicolaasviering. Bingo met mooie prijzen, verloting en presentieverloting.

Plaats van samenkomst Wijkcentrum "De Klokketoren", Burg. Slotemaker de Bruineweg 270 [hoek Muntweg) te Nijmegen. Telefoon 080-552649. Aanvang 20.00 uur, zaal open 19.00 uur.

INTERNATIONALE POSTZEGELBEURS

Zondag 9 oktober 1988

in Hotel ERICA te BERG EN DAL
van 10.00-17.00 uur

INTERNATIONALE POSTZEGELBEURS

In het vorige nummer hebben wij reeds gewezen op het halfjaarlijkse evenement in de zalen van "Hotel Erica" te Berg en Dal op zondag 9 oktober a.s. Inmiddels is gebleken dat voor de reservering van tafels goede belangstelling bestaat en dat het dus - wat dat betreft - een geslaagd evenement belooft te worden. Erg belangrijk is dat onze leden voldoende aandacht besteden aan deze beurs en deze zullen bezoeken. Het is beslist de moeite waard. U vindt altijd wel iets van Uw gading. Zelf hebben wij jarenlang gezocht naar een bepaald poststuk en op de laatste beurs in Berg en Dal vonden wij het.

Voor de echte ruilers hebben wij nog een goed bericht. Wij hebben nog een - zij het kleine - ruimte kunnen vinden voor echte ruilactiviteiten. Deze ruimte is echter eerst om half één (12.30 uur) beschikbaar. Hebt U hiervoor belangstelling, meldt U zich dan tijdens de postzegelbeurs op 9 oktober om half één bij de bestuurstafel.

Wij hopen U allemaal op 9 oktober a.s. te mogen ontmoeten in hotel Erica in Berg en Dal.

*Bloemenmagazijn
en Plantenkas*

bv bloemisterij

AALBERS

hatertseweg 275
telefoon 55 02 75 • nijmegen

RONDZENDDIENST

Het nieuwe seizoen is begonnen en de rondzendingen zijn met voldoende boekjes gestart. Wij hopen weer op een goed seizoen.

Houdt U zich allemaal aan de spelregels?

Dat de rondzending met voldoende boekjes is gestart betekent niet dat er nu geen boekjes meer nodig zijn. Niets is minder waar. Over ruim 2 maanden - rond Kerstmis - worden er weer 500 boekjes uit de rondzending genomen omdat deze 12 maanden gerouleerd hebben en met de inzenders worden afgerekend. Er zijn dan weer 500 nieuwe boekjes nodig. Gaat U dus rustig door met het inleveren van boekjes bij de directeur rondzendingen of op de verenigingsbijeenkomsten. Wij rekenen op U.

Er wordt met een gerichte rondzending gestart die het volgende omvat:

- klassiek Nederland
- klassiek Nederlands Indië
- klassiek Curacao
- klassiek Suriname

Mocht U belangstelling hebben voor één of meer van deze gebieden, dan kunt U zich melden bij de heer L.A.Moonemans, Rijswickstraat 4 Nijmegen, telefoon 080-557307.

BEZOEK FILACEPT

De bus is vol. Tijdens de septembervergadering was de animo zo groot dat - aangevuld met enkele telefonische opgaven - de bus voor een bezoek aan Filacept op zaterdag 22 oktober a.s. te 's-Gravenhage in korte tijd was volgeboekt. Wij hopen op een gezellige reis en interessante tentoonstelling. De deelnemers krijgen nog bericht van plaats en uur van vertrek.

NOVIOPOSTJE

Gevraagd: Stempelvlaggen van Nijmegen t.w.

1946 Papiernood

1946 Nationale Reclasseringsdag

1946 Rijdt en loopt met verstand

1947 Prins Bernard Stichting

1947 Nederland werkt

Op hele poststukken en goed leesbaar met prijsopgave
aan J.Rutten, van 't.Santstraat 142, 6523 BR Nijmegen.

Gevraagd: Filatelistische literatuur, tentoonstellings-
catalogi en speciaalcatalogi (niet NVPH en
Yvert). Tevens alles postaal van Grave (brie-
ven, kaarten, kwitanties etc).

Uw reactie (met omschrijving en prijs) naar:
H. Geurts

Habsburgsestraat 9   tel.08860-76111
5361 BR Grave

INTERNATIONALE POSTZEGELBEURS

Zondag 9 oktober 1988

in Hotel ERICA te BERG EN DAL
van 10.00-17.00 uur

Postzegelveiling

5 november '88

Postzegelhandel

»DE DRIEHOEK«

Zegels van diverse europeese
landen in voorraad tegen
aantrekkelijke prijzen

REGELMATIG NIEUWE SNUFFELPARTIJTJES

*

Ook voor al Uw boekwerken bent
U bij ons op het juiste adres

*

Postzegel handel

»DE DRIEHOEK«

Paradijs 6

Arnhem

tel. 085-42 1593
('s maandags gesloten)

VEILING

Uw veilinglijst voor de novemberveiling is ditmaal niet in NOVIOPOTA opgenomen. Daar zijn verschillende redenen voor. Hoge druk- en portokosten die gemaakt moeten worden om iedereen van een kavellijst te voorzien. Bij het bekijken van de namen van de kopers op een aantal veilingen blijkt dat het min of meer steeds dezelfde groep leden is die hiervoor belangstelling heeft.

Om nu de kosten te drukken worden de kavellijsten alleen op verzoek verstrekt. Voor de veiling op 5 nov. a.s. geldt de volgende regeling:

a. U kunt een briefkaart sturen aan Mr. F. M. Hilgers, Prof. Huybersstraat 23, 6524 NP Nijmegen met het verzoek om toezending van een kavellijst. Dit kaartje graag vóór 25 oktober inzenden. S.V.P. geen telefonische bestellingen.

b. U kunt de kavellijst afhalen tijdens de vergadering van 4 november a.s.

Wij hopen met deze regeling de kosten belangrijk te kunnen drukken.

Het in uw verzameling geïnvesteerde kapitaal kan door bijv. lekkage, brand of diefstal verloren gaan. Dan is er geld, soms veel geld nodig om een nieuwe collectie op te bouwen.

A VAN DE HOEF

VERZEKERINGSWINKEL

Postbus 309, 6500 AH Nijmegen
Telefoon (080) 226585-233465
van Oldenbarneveltstraat 23,
6512 AS Nijmegen

T I N

C A N

M A I L .

Een bijzondere wijze
van postbezorging van-
en naar een eiland in
de Stille Oceaan.

door H.J.de Jager

Het eiland Niuafo'ou in de Grote of Stille Oceaan behoort tot de Tonga of Vriendschapseilanden. Het heeft een bekende naam bij filatelisten, die belangstelling hebben voor het vervoer van de post en de bezorging daarvan door de posterijen.

Het eilandje ligt halverwege tussen de Fidji-eilanden en Samoa, om precies te zijn op 15 graden 33 minuten zuiderbreedte en 175 graden 39 minuten westerlengte. Het heeft een oppervlakte van ongeveer 30 km². 4 km² is bedekt met binnenmeren en vulkanen.

Het kleine stukje grond is echter buitengewoon vruchtbaar. De oogst van kopra was er overvloedig.

De kust bestaat uit steile rotsen, die zelfs bij kalm weer door een gevaarlijke branding gebeukt worden. Het enige strand Agaha in het noorden van het eiland kan slechts bereikt worden door lichte roeiboten. De

zeldzame schepen, die het eilandje aandeden, wierpen het anker uit op een dikke kilometer van de kust. De bewoners 4 blanken en 1200 inboorlingen zagen de schepen veelal aan de horizon voorbijgaan. De bezorging van de post naar en van dit eiland geschiedde in de eerste helft van deze eeuw op een wel zeer merkwaardige wijze.

- *Vuurpijlenpost*

Omstreeks 1900 vestigde zich op het eiland een Nieuw Zeelandse koopman A.F.L.Tindall, die er een handelskantoor begon. Voor het goed functioneren van dit kantoor was het noodzakelijk, dat Tindall kon corresponderen met zijn relaties.

Daar er geen enkele veilige ankerplaats was bestond er practisch geen service van de posterijen.

De post werd bevestigd aan een vuurpijl, die men naar het eiland afschoot. Zou men deze postzendingen kunnen beschouwen als een voorloper van de "raketpost"? Helaas heeft niemand er aan gedacht op deze post postale merken aan te brengen, die de verzending officieel zou hebben gemaakt.

De verzending verliep niet altijd zonder problemen. Soms ging de vuurpijl verloren in de overvloedige plantengroei van het eiland en een andere keer bereikte hij de kust niet.

Eens had men de pech, dat de vuurpijl op een zondagmorgen op de kapel, waar de kerkdienst juist begonnen was, terecht kwam. Het dak vloog in brand en de inboorlingen sloegen verschrikt op de vlucht. Aan de kapitein van het schip werd verzocht om het gebruik van deze wispelturige projectielen te staken.

- *Zwempost*

In 1921 organiseerde een Engelse bewoner van het eiland CS.Ramsay de postbezorging op een werkelijk heldhaftige manier; hij zwom naar het schip! Zoals bekend zijn de inheemsen van de Zuidzee eveneens uitstekende zwemmers, die het drijfvermogen van het hout van hun omgeving maximaal weten te gebruiken. Zij ontdoen een boom van Balsa-hout van zijn takken om er een soort mast van te maken, die zij in zee gooien. Twee of

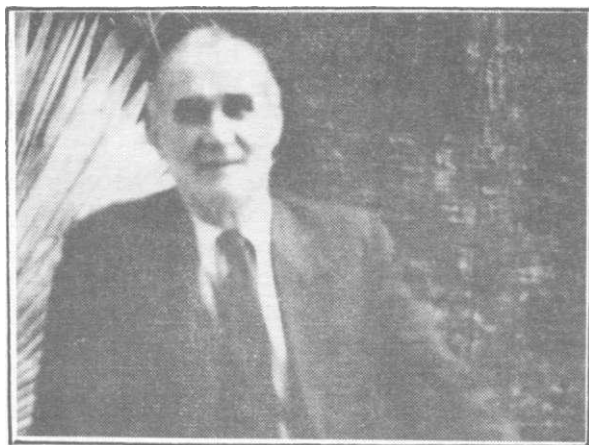
drie mannen kunnen zich zonder moeite boven water houden door de armen er omheen te slaan. Dit was de methode, die Ramsay gedurende meer dan 10 jaar toepaste. Vergezeld van 2 inheemse zwemmers heeft hij het traject tussen de kust en het schip en terug 112 keer afgelegd, iedere keer 3 a 4 km en dat bij alle weersomstandigheden!

De post van het eiland werd in wasdoek gewikkeld en aan een uitsteeksel van de stam bevestigd. De mannen wierpen de stam in een brekende golf en klemden zich eraan vast. Gegrepen door de branding werd de stam met mensen onder water getrokken om een tiental meters uit de kust weer aan de oppervlakte te komen. Daar was de zee weer wat kalmer. Aldus begaven de zwemmers zich, de mast voor zich uit duwend naar het schip. Daar aangekomen overhandigden ze aan de matrozen het pakket, dat aan de mast bevestigd was. Van boord liet men aan een touw een waterdicht vat (dat veelal een petroleumblik was) zakken. Hierin was de post bestemd voor het eiland opgesloten. Het ging er nu alleen nog maar om de kust te bereiken. Git was het gevaarlijkste deel van de expeditie. Vaak werden de zwemmers op de rotsen geworpen en raakten ernstig gewond. Een nog veel ernstiger gevaar dwong Ramsay om met de onderneming te stoppen. In 1931 werd één van de zwemmers aangevallen en door een haai opgegeten. Sedertdien werd de post nog slechts vervoerd per kano.

- *Tin Can Mail*

Ramsay verliet het eiland in 1932. Eén van zijn vrienden W.G.Quensell verving hem als "waterpostbode". Quensell was in 1877 in Duitsland geboren. Hij werd er opgevoed en woonde daar tot hij op 15-jarige leeftijd naar zee ging. Nadat hij verscheidene jaren op verschillende zeilschepen had gevaren vestigde hij zich op Niuafo'ou.

De geschiedenis verhaalt niet of hij filatelist was. In ieder geval kende hij de belangstelling van de filatelist voor alles wat afweek van het gewone. Hij liet rubberstempels maken met de inscriptie: "Tin Can Mail" en stempelde hiermede alle post, die

W. G. Quensell

door zijn handen ging.

Ramsay, die directeur van pleziervaarten bij een Amerikaans scheepvaartbedrijf was geworden ondernam van zijn kant het nodige om propaganda te maken voor het eiland en zijn merkwaardige manier van postbezorging.

Niuafou'ou werd opgenomen in de lijst van Polynesische aanlegplaatsen van de schepen van de Matson Line, die Californië met Australië verbonden. Speciale enveloppen werden vervaardigd, die met medewerking van de kapitein werden toevertrouwd aan de beroemde "blikken bus" om te worden afgestempeld op het eiland. Quensell liet een aantal stempels in verschillende talen maken en gebruikte z'n vrije tijd om er de enveloppen mee te stempelen, waarvoor de verzamelaars belangstelling begonnen te krijgen. Sommige enveloppen hebben 5 of 6 stempels aan de voorzijde en tot 17 stempels op de achterzijde in alle vormen, in alle maten en in alle kleuren inkt.

De postzegels op de brief zijn echter vrijwel steeds afgestempeld met het officiële dagtekeningstempel van het eiland. Quensell stempelde de enveloppen van 1932 tot 1939 en deed daarmee de postzegelverzamelaars een plezier en had op die manier een kleine aanvullende bron van inkomsten.

Maar met de oorlog werden de bootverbindingen onderbroken, het eiland verloor zijn klantenkring van

toeristen. De "Tin Can Mail" van dat tijdvak is dan ook tamelijk zeldzaam. Slechts enkele brieven, die dateren van voor september 1942, zijn bekend.

- *Evacuatie*

Op 9 september 1946 barstte de vulkaan op Niuafo'ou uit; een hevige brandende lavastroom vernielde het eiland. Hoewel er gelukkig geen doden waren was de bevolking zonder behuizing en zonder eten. Koningin Salotte, vorstin van de archipel beval de evacuatie van alle bewoners.

Op 21 december ging het motorschip "Matua" voor anker in de nabijheid van het eiland. Van de vroege morgen tot de late avond slaagden zijn twee roeiboten erin 1250 mannen, vrouwen en kinderen van het strand van Agaha te halen en te transporteren naar de reddingsboten.

Het officiële poststempel was verdwenen tijdens de ramp. De postzegels op de laatste enveloppen werden met de pen vernietigd door er op te schrijven:

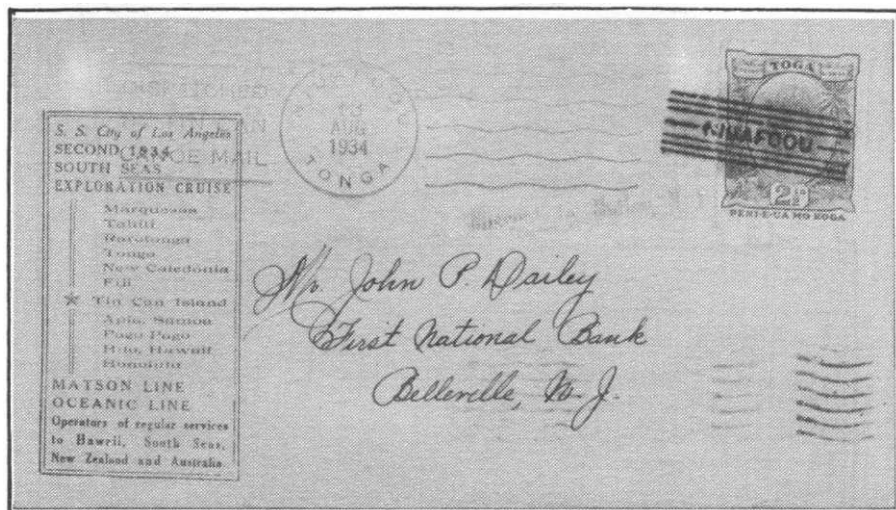
"Niuafo'ou 21-12-'46 Malekanui P.M." (P.M. = Postmaster). Aan boord van de Matua werd op de achterzijde van de envelop met een rubberstempel de naam van het schip aangebracht.

Enkele enveloppen werden op de achterzijde gestempeld en wel op Nukuolafa (Tonga) met een datumstempel van de 22ste of op Suva (Fidji) met de datum van de 27ste Tot zover de geschiedenis van de Tin Can Mail. Uiteraard werd het eiland na de ramp langzamerhand weer bevolkt en ontstond er weer een "Tin Can Mail", die echter niet de omvang en het karakter van de postbezorging van de dertiger/veertiger jaren verkreeg. Uit het vorenstaande blijkt, dat ik het niet eens ben met hen, die aan de Tin Can Mail weinig of geen filatelistische waarde hechten, doch hierin alleen een methode zien om zaken te doen ten koste van de filatelisten.

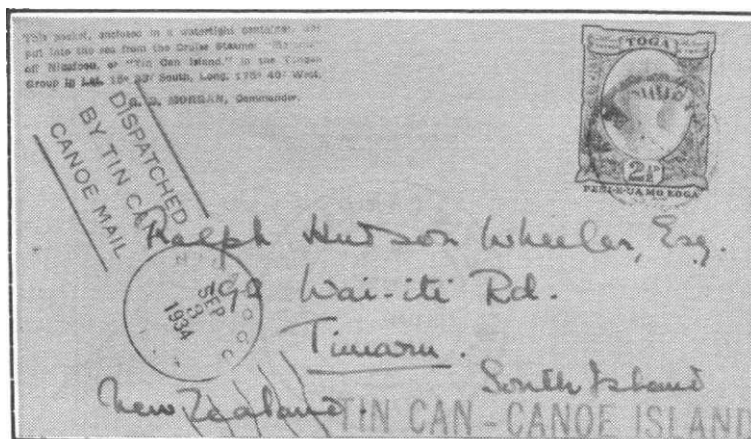
Vooraf de beginjaren en de oorlogsjaren zijn m.i. filatelistisch gezien belangrijk. Uit deze periode zijn interessante brieven bekend.

Zaken doen ten koste van de filatelisten, daar zijn we tegenwoordig toch wel aan gewend geraakt. Enkele

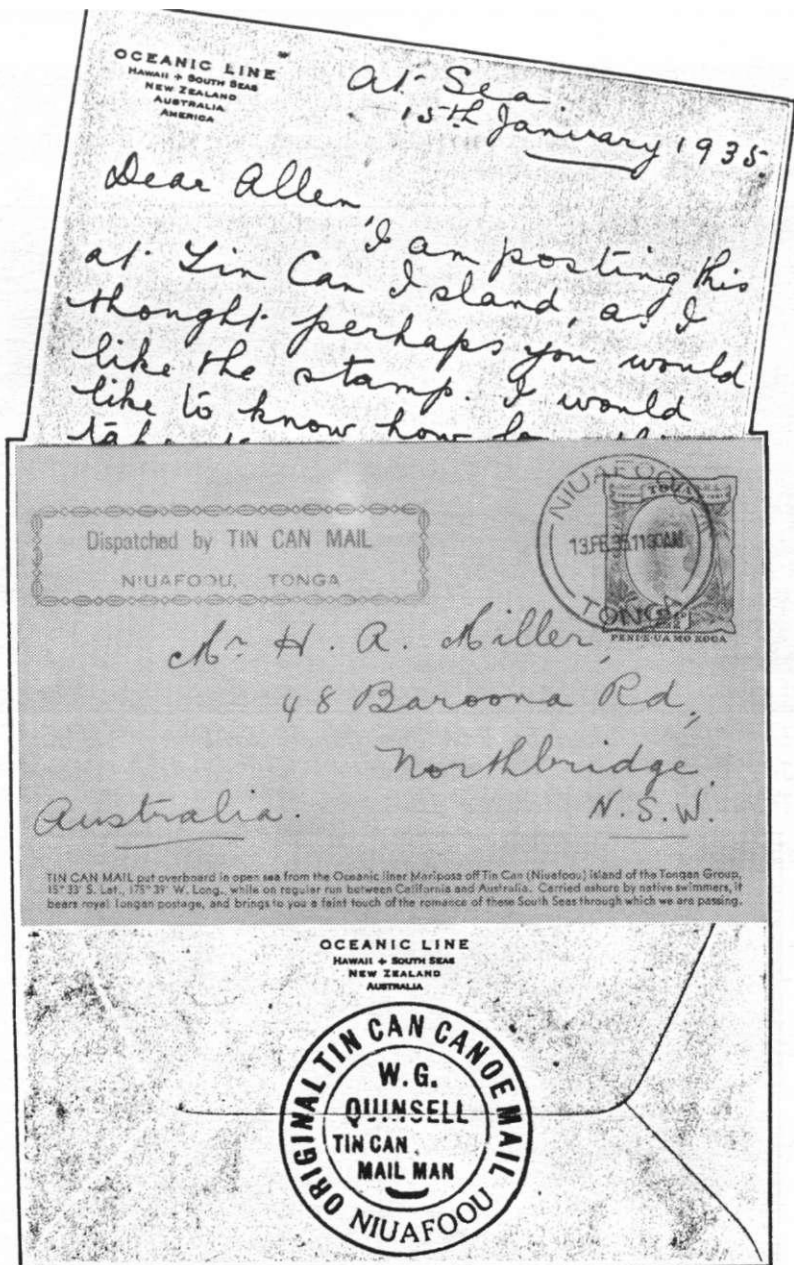
voorbeelden: de toeslagzegels, de f.d.c's, de eerste dagkaarten en kaartjes, de gelegenheidsstempels enz. Het zijn echter waardevolle documenten van een ongebruikelijk postvervoer.

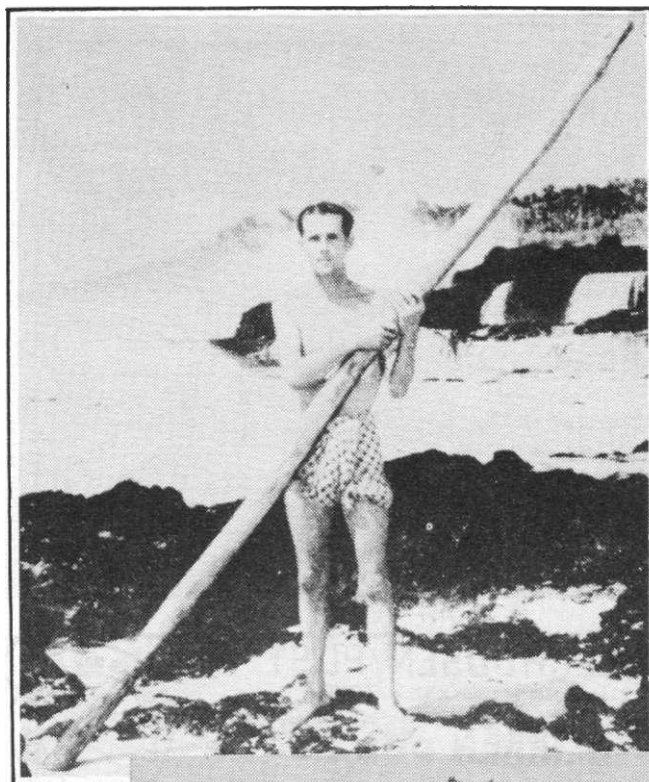
Brief "Dispatched by Tin Can Canoe Mail" op 13 aug. 1934. Op achterzijde uitsluitend het aankomststempel Nutley 12 september 1934.

Op voorzijde van brief: datumstempel 3 september 1934, verklaring kapitein Cruise-schip van verzending per Tin Can Mail en stempel Tin Can Canoe Island.

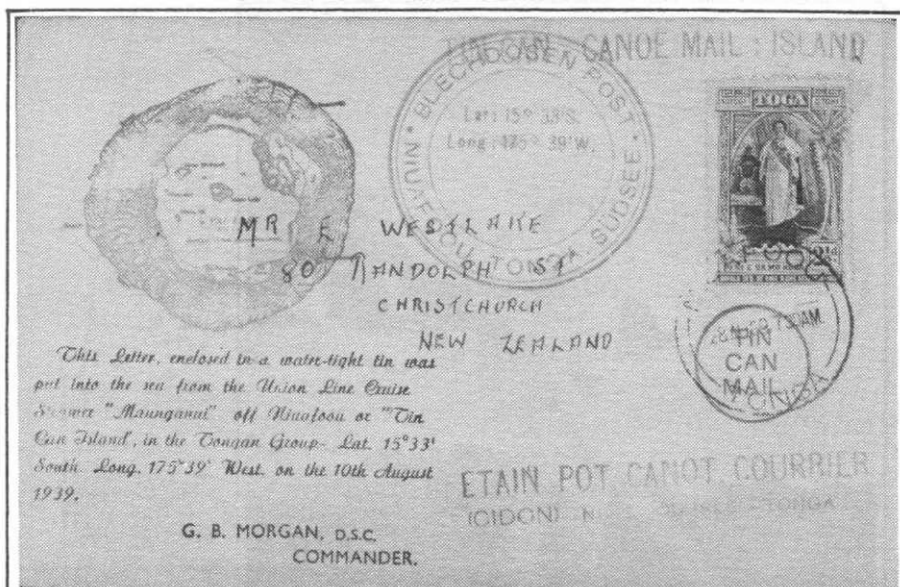
Op voorzijde dagtekeningstempel 13 februari 1935 en op achterzijde stempel van W.G.Quinsell. Ook een reproductie van een aan boord geschreven kaartje, dat in de omslag is aangetroffen.

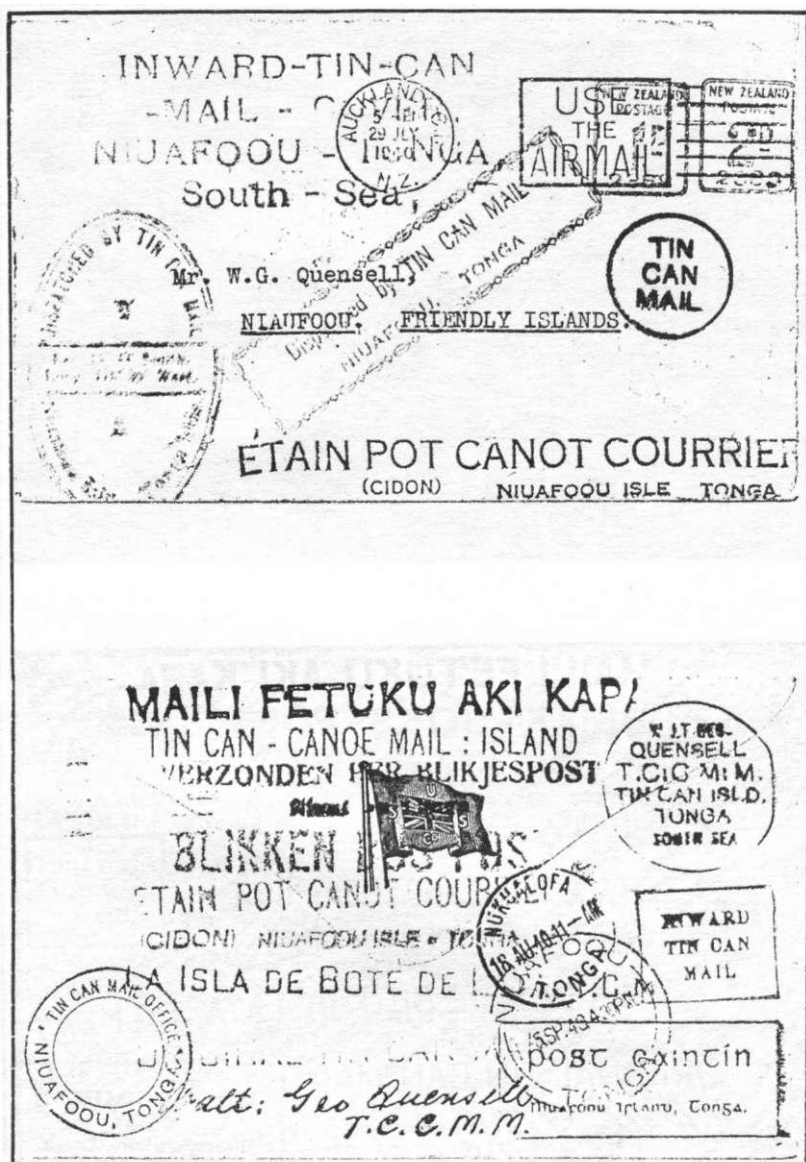
J. S. Ramsey
met de
mast op
het
strand

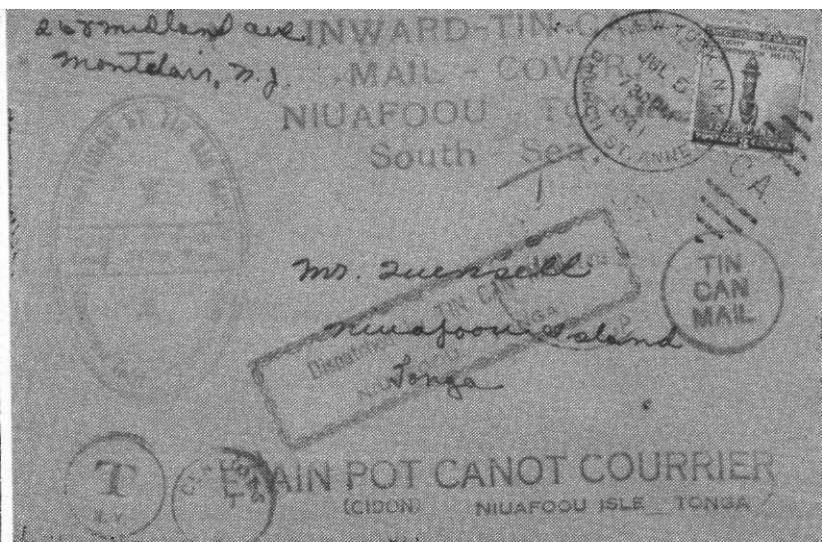
Op voorzijde: op 8 mei geschreven en datumstempel Honolulu 9 juli 1934. Via Tongan Islands per Tin Can Mail verzonden naar Sydney - Australië. Het stempel "paquebot" is nog juist te onderscheiden.

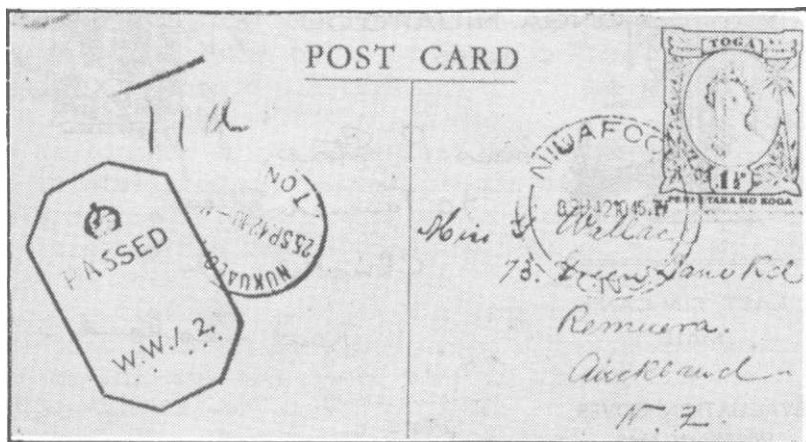
Op voorzijde datumstempel 28 augustus 1939 met
diverse stempels. Op de achterzijde diverse stempels
in verschillende talen en kleuren.

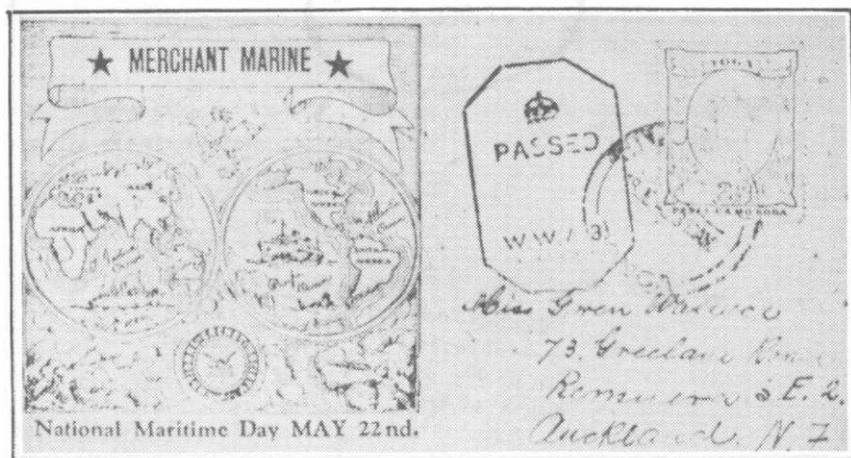
Voorzijde vertrekstempel 29 juli 1940 en verschillende stempels inzake Tin Can Mail. Op de achterzijde diverse stempels in verschillende talen en kleuren.

Voorzijde vertrekstempel: 5 juli 1941 en vele andere stempels en op achterzijde veel stempels in verschillende talen en kleuren.

Brief gestempeld 8 september 1942 met censurstempel.

Brief gestempeld 18 januari 1943 met censurstempel.

TONGA, NIUAFO'OU
ISLAND

Niuafo'ou
from the
Miss P. Stone,
70 Tancied Street,
Christchurch,
New Zealand.

LAST TIN CAN
MAIL

•
EVACUATION COVER
DECEMBER, 1946

This letter, enclosed in a water-tight tin, was put
into the sea from the M. D. "Matua" off Niuafo'ou
or "Tin Can Island" in the Tongan Group
Lat. 17° 30' South, Long. 175° 30' West.

This letter, enclosed in a water-tight tin, was put
into the sea from the M. D. "Matua" off Niuafo'ou
or "Tin Can Island" in the Tongan Group
Lat. 17° 30' South, Long. 175° 30' West.

Last Tin Can Mail. Evacuatie van het eiland wegens
vulkaanuitbarsting. Vertrek 21 december 1946 over
het zegel met de hand geschreven. Op de achterzijde
het stempel van de purser met de naam van het schip.

- Bol post

Een soortgelijk postvervoer als de Tin Can Mail, namelijk de zinken bol-post - ook drijvende bol-post genaamd - , heeft plaatsgevonden tijdens het beleg van Parijs 1870 - 1871.

De ballonpost en de duivenpost in die periode is bij de filatelisten wel bekend. De zinken bol-post minder. Waterdichte bollen, die ongeveer 600 brieven konden bevatten werden vervaardigd. De brieven moesten allemaal de vermelding "Paris par Moulins" dragen. De stad Moulins was namelijk als centraal punt voor deze bol-post gekozen. Door een bepaald mechanisme moesten de bollen onzichtbaar voor de vijand blijven drijven.

Het werd geen succes. In totaal werden in 27 dagen slechts 55 bollen te water gelaten. De eerste werd in mei 1871 na de beëindiging van de Frans-Duitse oorlog gevonden. De bollen bleven niet drijven en vele zonken op de bodem van de Seine. In de loop der jaren is ongeveer de helft teruggevonden. In 1969 werd voorzover bekend de laatste door een kraandrijver bij de monding van de Seine opgevist. De Franse PTT en de kraandrijver hebben jarenlang geprocedeerd over het eigendomsrecht.

Veel van de ontdekte brieven werden vernietigd. Men lette niet op de vermelding "Paris par Moulins" of men kende de betekenis niet.

H.J.de Jager

Geraadpleegde literatuur:

The American Philatelist 1975 nos. 9, 10 en 11

Tin Can Mail. La boîte postale en fer-blanc du Pacific (R.Marler)

Filatelie Encyclopedie

NOOIT UITGEGEVEN FLUORESCERENDE POSTZEGELS 'HER'ONTDEKT.

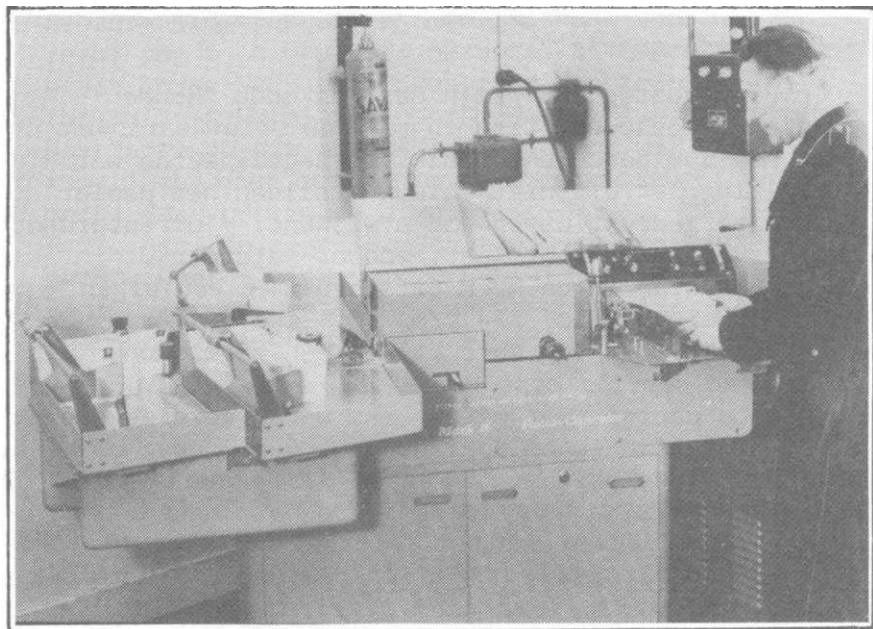
Onder deze titel hield directeur Zegelwaarden en Filatelie, de heer G.A.-Glas, een lezing tijdens het Bonds diner. Waar vertelde hij over ? Over postzegels, nooit uitgegeven, zoekgeraakt en weer teruggevonden ? Inderdaad ! In 1962 zijn ze vervaardigd, pas in 1988 waren ze (van 1 juni tot 1 september) te zien in het Nederlandse Postmuseum. Om ze goed te kunnen bekijken moest de bezoeker wél zelf een UV-lamp meenemen, zo werd erbij vermeld.

Nu denkt U misschien dat het hier om een misplaatste grap gaat, maar niets is minder waar. Door samenwerking tussen Directie Zegelwaarden en Filatelie (DZF) - in de persoon van de U wellicht bekende heer Cees Janssen -, de directeur van het Postmuseum en enkele filatelisten is inderdaad een verloren gewaande filatelistische zeldzaamheid "teruggevonden": een aantal vellen fluorescerende postzegels uit 1962, in waarden die nooit zijn uitgegeven.

Alvorens U hier meer over te vertellen is het wellicht nuttig om aan te geven waarom er eigenlijk fluorescerende postzegels zijn gemaakt. Daarna wordt ingegaan op de zegels uit 1962 en via de oplagecijfers komen we bij het uitgiftebeleid. Tenslotte kunt U lezen hoe de vellen postzegels zijn "her"-ontdekt.

- *Waarom fluorescerende zegels* ?

In 1962 werd Gouda uitgekozen als plaats voor een proef met de "opzet-stempelmachine" Mark 11 (Afb.1). Deze stempelmachine, waaraan al enkele jaren was gewerkt en nu uitgerust met een detectiesysteem op basis van luminescentie, was in staat om met behulp van UV-licht de plaats van luminescerende postzegels

Afb.1. De Mark II facer canceller, de opzet-stempelmachine op proef te Gouda, nov. 1962 - jan. 1963. (Foto PTT)

op het poststuk op te sporen en daar een stempelaafdruk te plaatsen. Voor wie over deze proef, de voor geschiedenis en de werking van de machine méér wil weten volsta ik hier met een verwijzing naar mijn uitvoerige studie in "Postmerken '86", een boek dat zeker in de Verenigingsbibliotheek aanwezig is 1). Gouda was voor die proefneming uitgekozen om verschillende redenen. Op de eerste plaats vanwege de ligging dichtbij het PTT laboratorium in Leidschendam, van waaruit de proef begeleid moest worden. Ten tweede omdat het (toenmalige) ressort Gouda niet te groot was en een vrij besloten gebied vormde; het was n.l. nodig om het gehele ressort te "verzadigen" met de bijzondere (ook duurdere) postzegels, zodat er vrijwel geen andere, gewone postzegels meer in omloop waren, wilde de stempelproof kunnen doorgaan.

- De "Gouda-zegels"

Op 27 augustus 1962 zijn de 3 bekende "Gouda - zegels" uitgegeven, tesamen met een briefkaart van 8 ct met lumineseerende balk. De zegels waren wat afbeelding betreft niet "nieuw": alleen het papier waarop ze gedrukt waren was afwijkend: fluorescerend papier van Duits fabrikaat, zonder watermerk.

De zegels zijn in de IWPB-catalogus met een eigen hoofdnummer vermeld: 774 t/m 776. Twee cijferzegels type van Krimpen (4 en 8 ct) en één zegel Kon.

Juliana en profil, type Hartz (12 ct).

Op gewoon papier, mét watermerk, waren deze zegels al geruime tijd in omloop: de 4 ct vanaf november '46, de 12 ct sinds oktober '54 en de 8 ct sedert april '57. Die afzonderlijke vermelding in de catalogus hebben de zegels te danken aan het feit dat het Lumogen - papier geen watermerk heeft (en daardoor zijn ze óók zonder UV-lamp te herkennen).

Immers de later (vanaf 1967) uitgegeven fosforesceerende zegels (5 ct v.Krimpen en 12 waarden uit de reeks Kon.Juliana en profil) hebben slechts b-nummers 456b en 618b t/m 634b. (Ook deze zegels zijn uitgegeven i.v.m. automatische afstempeling, in 1967 begonnen te Rotterdam. Over luminescentie, fluorescentie en fosforescentie schreef R.Bakhuizen v.d.Brink in het Maandblad van mei 1987 een overzichtelijk artikel 2). U kunt daarmee Uw geheugen nog eens opfrissen).

De uitgifte van de drie bijzondere zegels kreeg veel aandacht, ook in de pers. Men sprak over "lichtgevende postzegels (Afb.2)! De belangstelling van de zijde der filatelisten was bijzonder groot en er werd al snel gespeculeerd over de "zeldzaamheid" der zegels. Op 27 augustus 1962 was het dan ook een drukte van jewelste in de Goudse postkantoren. Lange rijen voor de loketten: dit mocht men niet mislopen! Ondanks geruststellende mededelingen dat de oplage groot genoeg was en dat de postzegels overal in het land aan de verzamelaarsloketten verkrijgbaar zouden zijn 3), is de verwachting van betrekkelijke

schaarsheid toch uitgekomen. Althans voor wat de zegel van 8 ct betreft; deze is wat "moeilijker" en staat in de NVPH-catalogus goed genoteerd.

(NB: zit in Uw album inderdaad een fluorescerende postzegel op die plaats ? Ik zie nog wel eens verzamelingen waar een "gewone" postzegel (met watermerk) daarvoor in de plaats zit. . . . Als U twijfelt, neem de zegel(s) dan eens mee naar een clubavond, waar altijd een UV-lamp aanwezig is. Dan kunt U meteen eens zien hoe prachtig geel de zegels daaronder oplichten.)

- De niet-uitgegeven zegels

Behalve de 3 genoemde postzegels zijn er in 1982 nog 6 andere waarden op fluorescerend papier vervaardigd: de 6 ct (cijferzegel) en de 15, 20, 25, 30 en 50 ct (Kon.Juliana en profil).

Het "bestaan" van deze zegels was al lang bekend: in diverse publikaties van de Studiegroep Postmechanisatie (UV Nederland) en de Studiegroep Velrandbijzonderheden zijn ze (met oplagecijfers) genoemd.

Afb.2. Niet-officiële eerste dag enveloppe Gouda
27 augustus 1962, met o.a. als tekst
"lichtgevende postzegels".

De auteur, de enkele jaren geleden overleden oprichter en voorzitter van beide studiegroepen, Ing. Hein Meijer, had de zegels met eigen ogen gezien. Meijer wist bovendien te melden dat niet al deze zegels (in 1964] vernietigd waren; van alle niet uitgegeven waarden zouden er 3 vellen bewaard gebleven zijn . . . Bij mijn nasporingen in 1985 heb ik daarvan echter geen spoor meer kunnen terugvinden. Korrespondentie met het Postmuseum en met de drukker, Joh.Enschede & Zn. leverde niets op. Ook tastten we tot voor kort omtrent de reden, waarom de zegels wél zijn aangemaakt doch nooit uitgegeven, in het duister. Het vervolg van dit verhaal geeft ons op die vraag thans een antwoord !

- De oplage-cijfers

We spraken al over de relatieve "schaarste" van de postzegel van 8 ct. Het verkochte aantal, genoemd in de catalogus, is 710.872; van de andere 2 waarden zijn er ruim 1 miljoen méér verkocht ! Gelukkig zijn van al de gemaakte zegels (9 waarden) de oplagecijfers bewaard gebleven. Tevens beschikken we, dank zij de heer B.C.v.Leeuwen van het postkantoor te Gouda, over een lijst van verkochte aantallen frankeerzegels te Gouda in de maand mei 1962. Het is vrijwel zeker dat deze lijst gebruikt is voor de bepaling der oplagecijfers 4). Met behulp van dit cijfermateriaal berekende filatelist en van Krimpen-verzamelaar A.de Goede dat de oplagecijfers waarschijnlijk als volgt tot stand zijn gekomen :

- a.een hoeveelheid voor gebruik gedurende 12 maanden te Gouda,
- b.vermeerderd met 500.000 series voor filatelistische belangstelling.

	gebruik te Gouda in mei 1962	oplage
4 ct	125.000 stuks	2.050.600 stuks
8 ct	19.600	710.800
12 ct	146.000	2.424.400

Het ziet ernaar uit, dat de schatting van 500.000 series lager was dan de werkelijke verzamelaars-belangstelling! Ter vergelijking: van de minder gebruikte waarden uit zomer- en kinderzegelseries was in 1962 het verkochte aantal ongeveer 1 miljoen. Er zouden weliswaar géén (officiële) F.D.C.'s gemaakt worden (toendertijd ongeveer 100.000 per emissie), en misschien hadden niet alle verzamelaars belangstelling voor deze (uiterlijk niet nieuwe] zegels ?

We zien nu dat de totale oplage van de postzegel van 8 ct, volgens de berekening van de Goede, 2/3 bedoeld was voor verzamelaars, en slechts 1/3 voor postale doeleinden te Gouda. Nu zijn er op 27 aug. 1962 toch veel FDC's gemaakt, zij het on-officiële. Gok is er op die dag heel wat post verstuurd uit Gouda: wellicht dacht men hierop een stempelafdruk te krijgen van de Mark II. Maar deze is pas enkele maanden later, op 8 november 1962, voor het eerst gebruikt (Afb.3).

Afb.3. Brief van 8 november 1962, gefrankeerd met de fluorescerende postzegel van 4 ct en gestempeld door de Mark II - facer.

Nu het aantal van 500.000 niet voldoende bleek, was er slechts weinig "reserve": het gebruik van de zegel van 8 ct was immers te Gouda niet zo hoog.... De 2 andere waarden waren daarentegen in voldoende mate aanwezig. Daarvan zijn er (zoals het verschil tussen oplagecijfers en verkochte aantallen laat zien) nog heel wat vernietigd!

Hoewel de Goede's berekening gebaseerd was op exacte cijfers en gedragen werd door gedegen wiskundige formules rees de vraag of deze verklaring voor de oplagen inderdaad in overeenstemming was met de werkelijke gang van zaken in 1962. Daartoe werd een beroep gedaan op Cees Janssen met de vraag of er uit archiefmateriaal hiervoor een bevestiging te vinden was. Dit muisje zou een staartje krijgen....!

- *Het muisje krijgt een staartje*

Met de genoemde brief aan Cees Janssen kwam de bal aan het rollen. In door hem gelichtte dossiers bleek de informatie aanwezig die tot dan toe onbekend gebleven was. Een pikant detail is, dat die gegevens -mij - onder strikte geheimhouding tot de dag van het Bonds diner - verteld werden tijdens de officiële opening van WAALPOST '88 !

Ten eerste kon inderdaad bevestigd worden dat de berekening van Ad de Goede de juiste was: een voorraad voor één jaar, en 25.000 vel (van 200 zegels) per waarde voor de verzamelaars 5). Ten tweede is ook duidelijk geworden waarom er slechts drie van de negen waarden zijn uitgegeven. De toenmalige hoofddirecteur Posterijen, de heer L.Th. Hoolboom, die uiteindelijk het groene licht moest geven voor de uitgifte van de aangemaakte zegels, 'maakte zich bij nader inzien zorgen over de grote aanslag die de uitgifte van de gehele serie op de beurs der filatelisten zou plegen. (De gehele serie zou f 1.70 kosten; ter vergelijking: een serie Zomer- of Kinderzegels in 1962 kostte f 0.90 Na overleg met de betrokken deskundigen besloot Hoolboom dat de proef ook wel met een kleiner aantal zegels door kon gaan, met name de waarden 4, 8

en 12 ct (De 3 waarden met de hoogste verkoopcijfers op het overzicht van mei 1962). Als na verloop van tijd een te geringe verzadiging zou worden geconstateerd, dan konden altijd nog de zegels van 25 en/of 30 ct in omloop worden gebracht 6). Zover is het echter nooit gekomen.

- *Overgedragen aan het Postmuseum*

En ten derde, en dat was het belangrijkste: Cees meldde de vondst van de "verloren" vellen. Op een brief van 30 juli 1962, afkomstig van het hoofd v.d. Afdeling Controle Postwaarden (de heer Loos) aan de hoofddirecteur der Posterijen (Hoolboom), waarin de aanmaak van de zegels en briefkaarten werd bevestigd en van elk van hen een vel (van 200 stuks) werd bijgesloten, stond rechts onderaan (zie Afb.4) een notitie waar deze vellen waren opgeborgen: "Zegels opgenomen in CD-voorraad onder berusting hemp I (.nam..) van PES.Kwit.nr 147. 27-8-'62 D. "

Deze notitie, van de hand van de heer Deenik, verwees naar de kluisbewaarder van Post Exploitatie 5. Een bevestiging van de opvatting van Hein Meijer dat niet alle vellen vernietigd waren?

Cees Janssen ging op zoek tussen archief- en representatievoorraden van de hoofddirectie Post, die al in 1987 aan het Postmuseum waren overgedragen. Bij deze overdracht waren de vellen fluorescerende postzegels niet als zodanig herkend.... Maar ze zaten er wèl tussen. Het Postmuseum heeft op verzoek van DZF de betreffende vellen uit de verder nog onaange-roerde voorraad genomen en ze afzonderlijk opgeborgen. Van 1 juni tot 1 september j.l. waren ze tentoongesteld.

Helaas bleek van de vellen van 30 en 50 ct de rechter bovenzegel te ontbreken. De veronderstelling dat deze 2 postzegels in een representatiealbum terecht gekomen waren (zonder dat de bezitter wist dat het hier om speciale postzegels ging?) bleek juist. Naspeuringen hebben er inmiddels toe geleid dat de zegels alsnog gevonden zijn en ook deze zijn overgedragen aan het Postmuseum; de vellen zijn daar nu compleet.

AFDELING CONTROLE POSTWAARDEN

HAARLEM - NAUWE APPELAARSTEEG 1 - TELEFOON (02500) 1 38 40

AAN

A A N T E K E N E N

de hoofddirecteur
der POSTERIJEN
Kortenaerkade 12
's-GRAVENHAGE.

Uw kenmerk

Uw brief van

PTT-kenmerk
nr.986

Toestel
2

Datum
30 juli 1962.

Ad.

Blijven div.

Bij antwoord datum, PTT-kenmerk en onderwerp vermelden

Onderwerp

facing-proef te GOUDA

1. Ten behoeve van de op het ptkt GOUDA te nemen facing-proeven, zijn gewone frankerzegels aangemaakt gedrukt op fluorescerend papier vervaardigd in Duitsland. Dit papier is gelig van tint en bevat geen watermerk.

2. In overleg met ptdr Gd werd voor ongeveer één jaar voldoende van de hierna genoemde frzs aangemaakt : 4, 6, 8, 12, 15, 20, 25, 30 en 50 cent. Voorts werd een aantal briefkaarten links van de zegelafdruk voorzien van een 5 mm breed balkje van fluorescerende stof. Verwerking op de drukpers van door Pitney-Bowes ter beschikking gestelde fosforescerende inkt lukte niet.

3. Het gommen en bedrukken van het Duitse papier veroorzaakte geen moeilijkheden. De papierbaan was iets smaller dan het gebruikelijke Nederlandse papier met nulletjes-watermerk. Hierdoor zullen op sommige vellen de randcijfers geheel of gedeeltelijk ontbreken.

7 hebben 4. Voorts is er op gerekend, dat de filatelisten belangstelling zullen voor deze proefzegels. Mocht dit zo zijn, dan kunnen dzz direkt na uw beslissing ter zake, de kkt met filatelieloket van voorraad worden voorzien.

5. Het kantoor Gouda is inmiddels bevoorraadt.

6. Van elke waarde gaat één vel à 200 zegels hierbij zomedeen 10-tal briefkaarten.

Het hoofd van de Afdeling
CONTROLE POSTWAARDEN,

*Dit menubronstij
Nieuw opzucht na 1962
naar vrijdag 17/12-62*

*Deze proefzegels
zijn in de kkt
van de kkt met
nulletjes watermerk
niet te gebruiken
want de kkt met
nulletjes watermerk
is niet te gebruiken
want de kkt met
nulletjes watermerk
is niet te gebruiken*

*Geest (Kegels opzucht
13/11/62
Donderdag 14/11/62
24-0-62 B.*

CP 12-0 1962

Afb.4. Brief van Hfd.Afd.Controle Postwaarden aan Hoofddirecteur Post, met de notitie (rechts onderaan) waar de vellen postzegels zijn opgeborgen.

Behalve de genoemde vellen van 6, 15, 20, 25, 30 en 50 ct beschikt het Postmuseum ook over ongeperforeerde dubbelvellen (modelvellen) van de 4, 8 en 12 ct, alsmede van de 15 en 50 ct. De directie van het museum hoopt dat ook de andere modelvellen nog eens boven water komen . . . .

Als Hein Meijer helemaal gelijk had, dan zijn er nog ergens 2 vellen van al de niet uitgegeven fluorescerende postzegels aanwezig. . . . Wellicht zal ook hier de tijd het leren.

Jos M.A.G.Stroom,
Laan van Meerdervoort 156
2517 BG 's-Gravenhage

- *Noten*

- 1) De proefnemingen met de Mark II opzetstempelmaschine, in Postmerken '86, een bundel filatelistische studies, uitgegeven t.g.v. het 40-jarig bestaan van de Ned. Vereniging van Poststukken- en Poststempelverzamelaars; onder redactie van C.Stapel, Assen 1986.
- 2) Luminescerende zegels: een doel op zich? in: Ned. Maandblad v. Philatelie, mei 1987, pag. 334-337.
- 3) o.a. in het Ned. Maandblad v. Philatelie, sept. 62, pag. 368 en 379.
- 4) zie noot 1, pag. 222
- 5) Brief van Hfd.Afd.Controle Postwaarden (Loos) aan Hfd.Centrale Afd. Posterijen Exploitatie, d.d. 22 mei 1962.
- 6) Nota d.d. 3/8/62 van Hfd.Afd. PE van Hoofddirecteur Posterijen.

HET POSTVERKEER VAN NEDERLAND MET HET BUITENLAND GEDURENDE DE TWEEDE WERELD OORLOG.

-   *Inleiding*

Op 3 september 1939 verklaarden Frankrijk en Groot-Brittanië de oorlog aan Duitsland omdat dit land op 1 september zonder oorlogsverklaring Polen was binnengevallen en Dantzig had "bevrijd". Vanaf dat moment begon een tijdperk waarin het postverkeer tussen Nederland en het buitenland grote moeilijkheden ondervond. De bedoeling van dit artikel is nog eens onder de aandacht te brengen, vooral van de jongeren onder ons, welke problemen een wereldoorlog kan opleveren op het gebied van het postverkeer.

-   *De   censuur*

In alle landen die op den duur aan deze oorlog deelnamen, werden de binnenkomende en uitgaande brieven gecensureerd; ook in neutrale landen vond meestal censuur plaats, omdat juist in die landen vaak berichten werden uitgewisseld die voor de oorlogvoerende partijen van belang konden zijn. Ierland is hiervan een bekend voorbeeld.

Het staat wel vast dat Duitsland al eerder begonnen is met het censureren van brieven; het merkwaardige is echter dat de Duitse autoriteiten een eventuele algemene censuur zeer slecht hadden voorbereid, dit in tegenstelling tot b.v. Frankrijk en Groot Britannië. Hoe slecht de voorbereiding van de Duitse censuur wel was blijkt b.v. uit het feit dat in de eerste maanden van de oorlog bijna alle gecensureerde brieven gesloten werden met stroken van de deviezencontrole; deze laatste werd al vanaf 1933 in Duitsland toegepast.

- *Nederland als neutraal tussenpersoon*

In de periode dat Nederland nog neutraal was - dat is van september 1939 tot 10 mei 1940 - hebben vele mensen geprobeerd via Nederland te corresponderen met hun relaties in het vijandelijke gebied. Zo heb ik eens een correspondentie gezien van een Duits joods echtpaar dat in Londen woonde en dat via een adres in Nederland met hun getrouwde zoon in Duitsland correspondeerde.

Uit de archieven van de PTT bleek ook dat sommige personen wel heel onvoorzichtig handelden. Zo werden b.v. uit Engeland brieven gestuurd naar de Nederlandse PTT met het verzoek de brief naar een adres in Duitsland door te sturen. Waar men echter niet aan dacht was het feit dat de brieven door de Britse censuur van duidelijke censuurtekens waren voorzien. Doorzending op deze manier was dan ook haast niet mogelijk. De medewerking van de Nederlandse PTT was in het algemeen niet erg groot omdat men bang was dat de Duitse autoriteiten de Nederlandse regering zouden verwijten zich niet of onvoldoende neutraal te gedragen.

- *Duitse maatregelen vlak. voor en tijdens de meidagen van 1940*

Het censureren van brieven in Duitsland veroorzaakte weinig of geen vertraging van enige betekenis, althans in de eerste maanden van de oorlog. Aan de hand van poststukken is mij echter gebleken dat kort voor 10 mei de voor Nederland bestemde post langer dan normaal werd vastgehouden, vermoedelijk op de censuurkantoren. Dit gebeurde echter niet met alle brieven. De vastgehouden post werd later teruggezonden omdat er na 10 mei geen postverbinding meer was.

Er is door de Duitsers ook beslag gelegd op post die op 9 mei 1940 nog in Nederland per vliegtuig was aangevoerd en nog niet verwerkt; zo werden meer dan 100 aangetekende brieven uit deze post pas in maart 1941 aan de geadresseerden doorgestuurd.

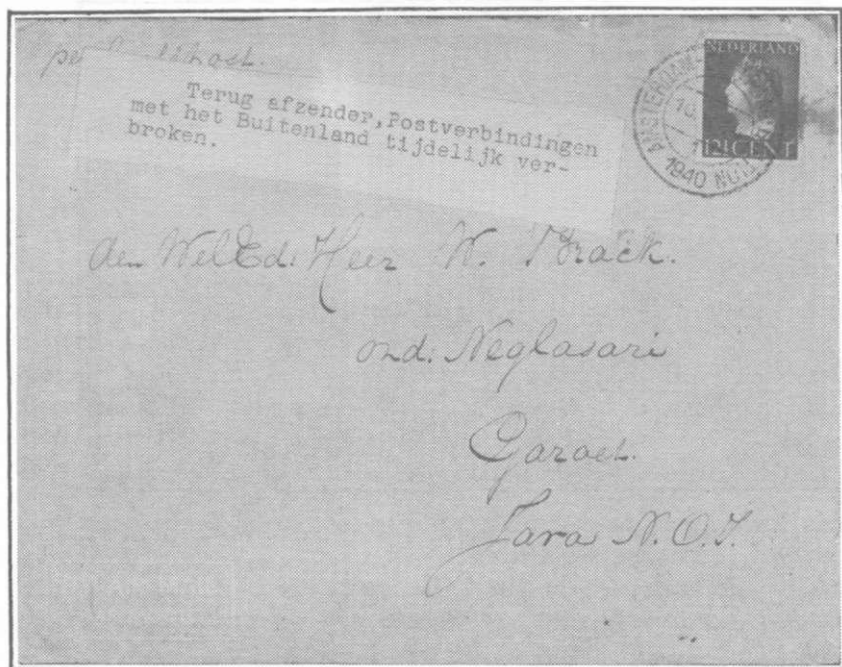
- Post onderweg naar of vanuit Nederland

Op 10 mei 1940, toen Nederland ook in de oorlog betrokken werd, was er veel post onderweg naar Nederland, niet alleen brieven en briefkaarten, maar ook drukwerk, postpaketten, enz. Veel van deze post werd nog per schip vervoerd omdat luchtpost nog niet zo veel gebruikt werd als tegenwoordig. Voor zover deze post per schip vervoerd werd via Britse havens, werd deze post niet doorgelaten en weer terugge-

Brief, afgestempeld te Willemstad op 20 april 1940, werd per zeepost naar Nederland verstuurd. De brief werd geopend door de Engelse censuur, maar in verband met het uitbreken van de oorlog tussen Nederland en Duitsland kon doorzending niet meer plaatsvinden. De brief werd daarom teruggestuurd. Op de achterzijde het poststempel van Willemstad van 4 september 1940.

stuurd naar de afzenders. Anders lag het met de post die via de Franse havens werd aangevoerd. Door de

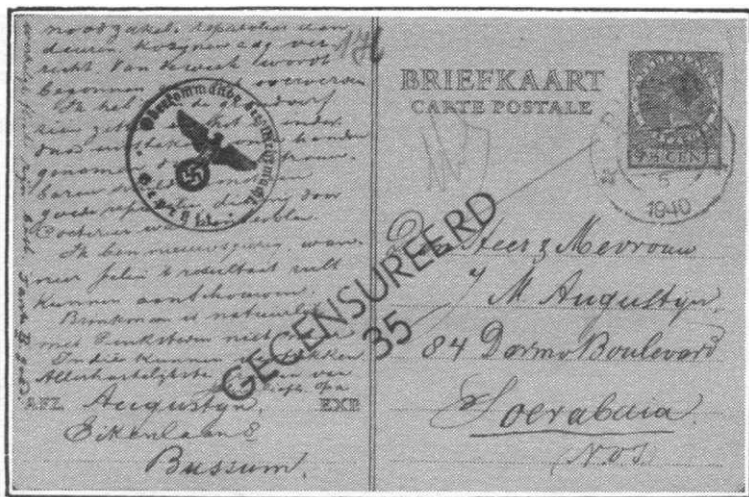
Brief, afgestempeld te Amsterdam op 10 mei 1940 om 14 uur en bestemd voor Ned. Oost-Indië. Teruggestuurd door de PTT met de mededeling dat de postverbinding verbroken is.

snelle opmars van de Duitse legers werd deze post vrijwel geheel door de Duitsers in beslag genomen en later na censurering naar Nederland doorgestuurd. Dit gebeurde ook met de post die over land via Frankrijk naar Nederland onderweg was.

De post die in Nederland op 9 en 10 mei nog in de brievenbussen werd aangetroffen en die bestemd was voor het buitenland, werd zo spoedig mogelijk aan de afzenders teruggestuurd. Dit gebeurde omdat de ambtenaren van de PTT bang waren dat de brieven, enz. misschien mededelingen bevatten die voor de Duitsers niet zo prettig waren.

- Het herstel van de postverbindingen

Einde mei 1940 was het voor het eerst mogelijk brieven naar Duitsland te sturen, waarbij alleen het ge-

Briefkaart, afgestempeld op 8 juli. 1940 te Bussum en bestemd voor Soerabaja.
 Duitse en Nederlands Indische censuur.
 Wanneer de briefkaart in Soerabaja is ontvangen is niet bekend.

bruik van de Nederlandse of Duitse taal was toegestaan. Langzamerhand kwam hier verbetering in; met meer landen mocht weer gecorrespondeerd worden en verschillende talen waren toegestaan. Naar Frankrijk mochten pas weer op 1 april 1941 brieven en kaarten gestuurd worden maar de correspondentie met vijandelijke landen zoals Groot-Brittanië bleef verboden. In de zomer van 1940 mocht enige tijd met Nederlands-Indië gecorrespondeerd worden maar dit werd al spoedig weer verboden; de Duitsers vonden dat hun landgenoten die in Indië in kampen waren ondergebracht zeer slecht behandeld werden en de Nederlanders hier werden daarvoor gestraft. Toch werden de postverbindingen met landen die ver van Europa lagen, zoals de Zuidamerikaanse republieken, steeds moeilijker. Vooral de zeepost bleef lang onderweg, soms wel meer dan een jaar. Nadat op 7 december 1941 de Japanners Pearl Harbor op de Hawaï-eilanden hadden aangevallen, verklaarde de Ver. Staten, die tot op dat moment neutraal ge-

bleven waren, Japan, Duitsland en Italië de oorlog. Dit betekende dat de postverbindingen met de Ver. Staten kwamen te vervallen. Het merkwaardige feit deed zich voor dat de Duitse autoriteiten er geen bezwaar tegen hadden dat vanuit Nederland met Zuid-Afrika gecorrespondeerd werd, terwijl ook brieven uit dat land naar Nederland verstuurd konden worden. Zuid-Afrika behoorde toen nog tot het Britse Gemenebest, maar het was bekend dat de Zuidafrikaanse regering bepaald niet afwijzend stond tegenover het Duitse nationaal-socialisme.

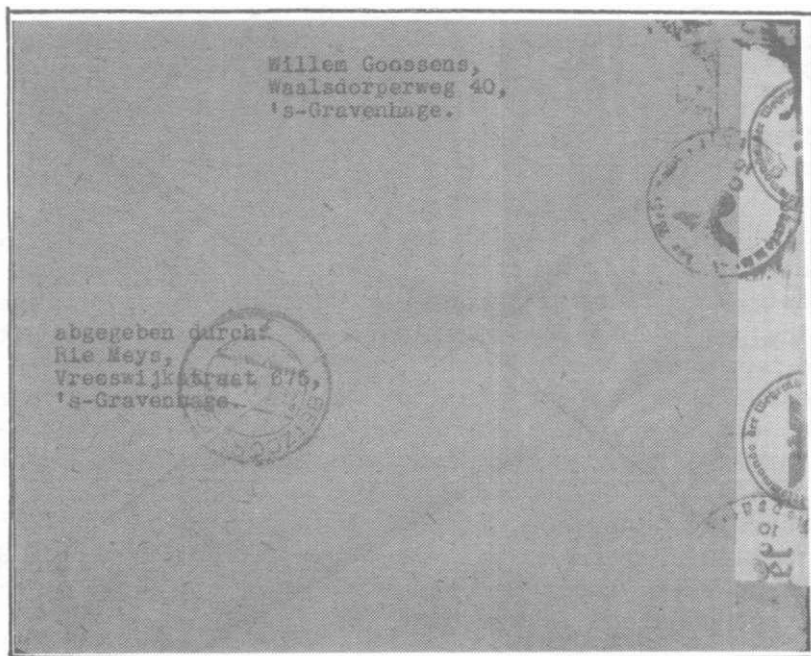
De Duitsers stonden niet toe dat met landen die voor hen als vijandelijk beschouwd werden, werd gecorrespondeerd; hieronder vielen in de eerste plaats Groot-Brittannië en de Britse koloniën en verder Canada, Australië, maar ook dus Ned. Indië, de Nederlandse Antillen, Suriname, enz. Toch zijn er wel mogelijkheden geweest vanuit Nederland met deze gebieden te corresponderen; ik kom hier nader op terug.

- *Strengere controle van post, bestemd voor het buitenland*

Met ingang van 16 maart 1943 moesten alle poststukken, bestemd voor het buitenland aan het loket van een postkantoor worden aangeboden. De loketambtenaar diende dan na te gaan of geen sluitzegels, e.d. gebruikt waren en of de inhoud alleen uit brieven bestond. Daarna werd de postzegel door de ambtenaar op het stuk bevestigd; dit laatste gebeurde omdat gebleken was dat in sommige gevallen geheime boodschappen onder de postzegels waren aangebracht.

Er kwam ook een verbod voor de verzending van een aantal zaken; ik noem enkele voorbeelden: drukwerk, puzzels, schaakproblemen, foto's, prentbriefkaarten, enz., enz. Vooral de Nederlandse militairen die in Duitsland in krijgsgevangenschap zaten, hadden hieronder te lijden. Men was kennelijk bevreesd dat op de een of andere manier langs deze weg boodschappen overgebracht werden en bij de censurkantoren had men geen tijd om hiernaar te gaan zoeken.

Deze controle op de postkantoren gaf een geweldig op-

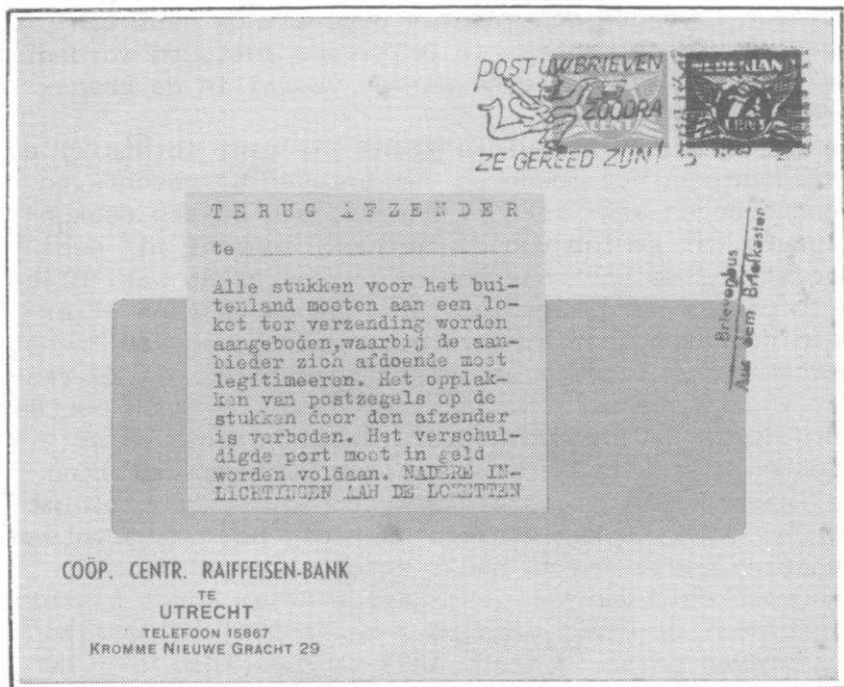
Met ingang van 16 maart 1943 moesten alle poststukken, bestemd voor het buitenland, aan het loket van een postkantoor worden aangeboden. De loketambtenaar diende dan na te gaan of geen sluitzegels, etiketten, e.d. gebruikt waren. Daarna werd de postzegel door de ambtenaar op het stuk bevestigd.

Was de aanbieder niet tevens de afzender, dan diende de naam en het volledige adres van de aanbieder op het poststuk te worden vermeld.

onthoud omdat er toen duizenden Nederlanders in Duitsland tewerk waren gesteld en ook de brieven voor hen moesten bekeken worden. Was de aanbieder van het poststuk niet tevens de afzender dan diende de naam en het volledige adres van de aanbieder op het poststuk te worden vermeld.

- *Brievensmokkel*

Het was gedurende de Duitse bezetting streng verboden brieven, briefkaarten, geschreven boodschappen en dergelijken mee de grens over te nemen, zowel naar Duits-

Brief, afgestempeld te Utrecht op 24 juli 1943 en bestemd voor het buitenland. De brief was, tegen de toen geldende voorschriften in, niet aan het loket aangeboden, doch gewoon in een brievenbus gepost. Zie rechts het rode stempel

Brievenbus

Aus dem Briefkasten

De brief werd aan de afzender teruggestuurd met vermelding van de redenen waarom dit plaats vond.

land als vanuit dat land. De Duitsers wilden dat al het toegestane postverkeer met het buitenland gecensureerd werd. Toch is herhaaldelijk geprobeerd deze voorschriften te ontduiken.

De Nederlandse postbeambten hadden de uitdrukkelijke opdracht bij het sorteren van de post, afkomstig uit brievenbussen, goed op te letten of er soms brieven tussen zaten die b.v. uit Duitsland afkomstig konden zijn en in Nederland gepost waren. Werden dit soort

brieven gevonden dan moesten deze alsnog naar een kantoor van de censuur in Duitsland gestuurd worden. Deze gesmokkelde brieven werden vooral in de grens-provincies gepost.

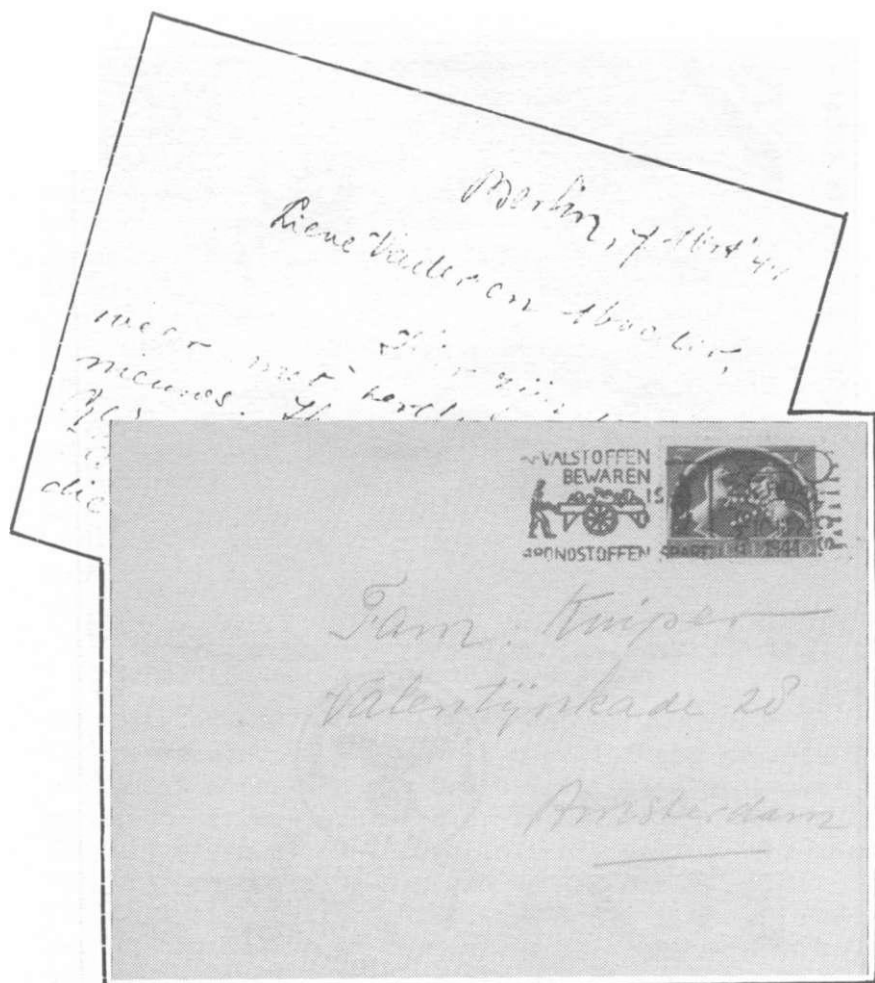
De controle aan de Duitse grens was zeer intensief en daardoor was het meenemen van brieven of geschreven boodschappen erg riskant. Riemer, een Duitse deskundige op het gebied van de censuur, schreef mij eens hoe streng de controle aan de Duitse grens was. Bijna alle bagage werd nagezien teneinde na te gaan of er geen correspondentie, enz. werd meegenomen. Zelfs het meenemen van kranten was niet toegestaan. Uit de restauratiewagens werden bij de grens ook de menukaarten verwijderd. Wilde men echter zakelijke brieven of stukken meenemen dan moesten deze papieren eerst op het censuurkantoor worden aangeboden. Na controle werden deze stukken verzegeld en bij het passeren van de grens moest een en ander getoond worden.

Een voorbeeld van een gesmokkelde brief wordt hierbij afgebeeld: de brief werd op 7 maart 1944 te Berlijn geschreven en op 10 maart 1944 te Amsterdam door de posterijen afgestempeld. Aangezien hier sprake is van een "volle" brief kan het bewijs van het clandestien meenemen van deze brief gemakkelijk worden geleverd. Wanneer men echter alleen een enveloppe in handen krijgt en wanneer daarop geen afzender vermeld staat, is het vrijwel onmogelijk aan te tonen dat de brief over de grens gesmokkeld werd.

In de archieven van de PTT is herhaaldelijk sprake van brievensmokkel; juist omdat zoveel Nederlanders in Duitsland tewerkgesteld waren en deze mensen af en toe met verlof naar huis mochten zijn er verschillende keren personen die toch probeerden brieven over de grens mee te nemen, gesnapt.

- *Post rechtstreeks uit Suriname*

Hiervoor schreef ik al dat gedurende de oorlog geen post uit Suriname en de Nederlandse Antillen door de Duitsers in Nederland werd toegelaten. Toch is mij een uitzondering op dit verbod bekend. De Duitse consul in Suriname was getrouwd met een Nederlandse

Brief, afkomstig uit Berlijn en afgestempeld te Amsterdam 10 maart 1944. Uit de brief blijkt dat de afzender in Berlijn werkt. De brief is aan een verlofganger meegegeven en is dus over de grens gesmokkeld.

vrouw en haar ouders woonden in Nederland. De vrouw had door haar huwelijk met een Duitser de Nederlandse nationaliteit verloren en werd met haar man in het interneringskamp Copieweg in Paramaribo ondergebracht in mijn verzameling heb ik nu een brief uit Suriname naar Nederland van haar die door de Duitsers is door-

Brief uit een interneringskamp in Suriname, door bemiddeling van het Rode Kruis naar Nederland gestuurd. Afgestempeld op 6 mei en gecensureerd op 10 mei 1941. De letter S, een stempel van de Surinaamse censuur, komt alleen voor op brieven uit interneringskampen. Op de achterzijde strook en stempels van de Duitse censuur te Frankfurt a/Main en daaronder een machine-stempel van Lissabon van 16 mei 1941.

gelaten. De brief is in Suriname en later door de Duitsers in Frankfurt a/ Main gecensureerd. Er zijn slechts enkele van dit soort brieven bekend.

- *Post via neutrale landen en het Rode Kruis*

Natuurlijk is geprobeerd in contact te komen met wat de Duitsers toen de vijandelijke gebieden noemden; zo heb ik nog via een familielid in Zwitserland een bericht kunnen sturen aan een zwager in Ned. Indië. In de periode dat de Ver. Staten nog neutraal waren, is er veel geschreven tussen Nederland enerzijds en Curacao en Suriname anderzijds via adressen in de Ver. Staten. Deze weg werd echter op 7 december 1941 geblokkeerd. Ook via adressen in Zweden werden brieven naar Ned.Indië gestuurd. Verder kon men ook door bemiddeling van het Rode Kruis familieberichten naar de "vijandelijke" landen sturen. Het duurde echter vaak vele maanden voordat men een antwoord kreeg. Vrijwel al deze post ging over Zwitserland, waar het hoofdkwartier van het Rode Kruis gevestigd was. De stroom van deze Rode Kruis formulieren was heel groot.

- *De organisatie van Thomas Cook & Son*

Zo omstreeks 1975 ontdekte ik dat er gedurende de tweede wereldoorlog toch een mogelijkheid geweest is om vanuit Nederland met Groot Brittanië te corresponderen. Er was echter hier in Nederland niemand die mij hierover de nodige inlichtingen kon verschaffen. Bij raadpleging van een aantal buitenlandse filatelistische tijdschriften uit liefst zeven verschillende landen en na overleg met enkele andere verzamelaars van oorlogspost, ben ik er tenslotte in geslaagd er achter te komen hoe een en ander gewerkt heeft.

Kort na het uitbreken van de oorlog stelde de Britse regering het reisbureau Thomas Cook & Son te Londen aan als "postal agent". Hiervan werd melding gemaakt in de Britse staatscourant en in de Britse dagbladen. Cook zelf gaf een folder uit waarin vermeld werd wat deze benoeming inhield. In deze folder werden nu de richtlijnen aangegeven die men in acht moest nemen voor een correspondentie met personen die in Duitsland of in door de Duitsers bezette gebieden woonden. Het merkwaardige van deze gehele

DIENSTKAART
A OLEH CENSUR

122

Mevrouw Bosman v.d. Molen

13 Leentvelling
Schulte

~~Hotel Nelsen~~

Batavia

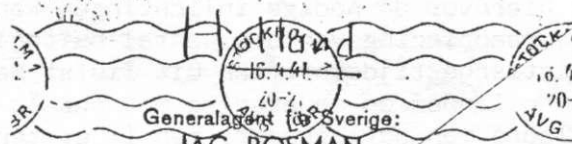
JAVA.

Stockholm

Kennak 101 / w 2

Sweden

Rijnstr 35
Arnhem

Generalagent för Sverige:

JAC. BOSMAN

Slussplan 5 - Telefon 103900.

STOCKHOLM, S.

Geöffnet

IR GEOPEND

DEON CENSUR

Brief, afgestempeld te Arnhem op 7 april 1941 en bestemd voor Stockholm. Op de achterzijde aankomststempel van Stockholm van 16 april 1941. De brief werd aldaar doorgestuurd naar Ned. Indië, aankomst 21 aug. 1941. Voor de doorzending werd kennelijk door een familielid gezorgd, zie stempel op de achterzijde. De brief werd door de Duitsers in Berlijn gecensureerd, door de Britten in het voormalige Brits-Indië en tenslotte ook nog in Ned. Indië.

---

gang van zaken is dat de Britten geen enkele terughoudendheid toonden over deze mogelijkheid met voor hen vijandelijke gebieden te corresponderen. De richtlijnen voor deze briefwisseling waren in het kort ongeveer de volgende:

1. korte brieven, geen doorhalingen of raderingen
2. alleen schrijven in de taal van het land van bestemming
3. geen enkele verwijzing vermelden naar de plaats of streek waaruit de brief afkomstig is. Verder alleen persoonlijke informatie e.d., terwijl niets mocht worden bijgesloten, zoals foto's enz.
4. de brief moest in een open enveloppe, voorzien van het adres van de geadresseerde gedaan worden, doch zonder postzegel en zonder vermelding van de afzender
5. in de brief moest verzocht worden het antwoord te sturen naar postbus 506 in Lissabon onder vermelding van de volledige naam van de geadresseerde in Groot Brittanië
6. de open enveloppe met de brief moest in een gefrankeerde enveloppe naar Thomas Cook gestuurd worden, terwijl een bedrag van twee shilling betaald moest worden. Verder moest bijgevoegd worden een briefje met de volledige naam en het adres van de afzender.

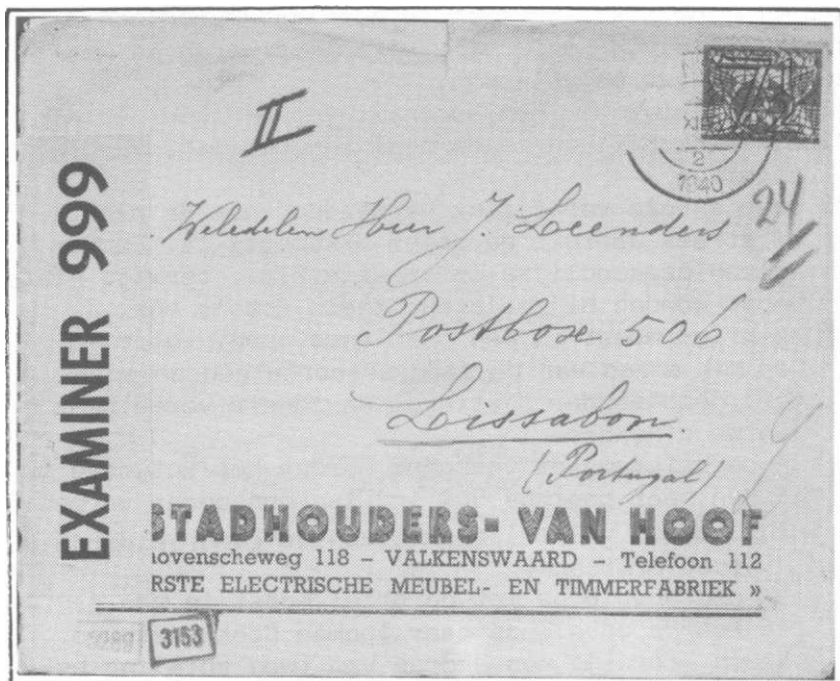
Thomas Cook zond alle binnengekomen brieven naar de Britse censuur. Wanneer deze zijn goedkeuring gaf, kreeg Cook de brieven terug en werden deze als pakket

naar Lissabon gestuurd en daar gepost, Op deze brieven werd geen enkele aantekening of wat dan ook van de Britse censuur aangebracht.

Van deze merkwaardige manier van corresponderen zou volgens Cook een druk gebruik gemaakt zijn; de juiste gegevens over de omvang zijn er echter niet omdat door een Duits bombardement op Londen de archieven van Cook grotendeels verloren zijn gegaan.

De organisatie van Cook heeft gewerkt tot juni 1944. Na de invasie in Frankrijk begin juni 1944 en de opmars van de Geallieerden werd de postverbinding met Portugal verbroken en konden de postbussen aldaar niet meer gebruikt worden.

Het is wel heel moeilijk om brieven van deze bijzondere

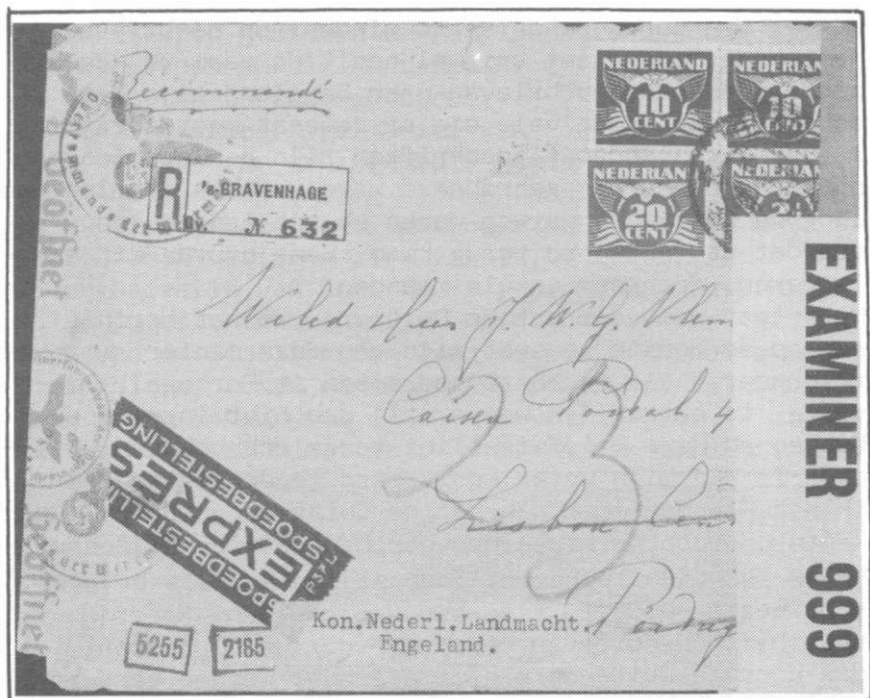
Brief, afgestempeld in december 1940 te Valkenswaard en bestemd voor postbus 506 te Lissabon. De brief werd door de Duitsers gecensureerd te München. Op de achterzijde aankomststempel van Lissabon van 20 jan. 1941. Uit het Britse censuurmerk blijkt dat de brief uiteindelijk Groot-Brittanië bereikt heeft.

manier van corresponderen te vinden, Op de brieven naar Nederland staat vrijwel nooit de naam van de afzender en de retourbrieven naar Engeland zijn zeer schaars ondanks de vele die er geweest moeten zijn. In de buitenlandse tijdschriften zijn ook studies gepubliceerd waarbij geprobeerd werd vast te stellen hoe lang de brieven onderweg waren en hoe lang het duurde voordat een antwoord terug kwam. Soms duurde dit enkele weken, dan weer enkele maanden.

Het staat wel vast dat de Duitsers van het begin af aan op de hoogte geweest zijn van deze manier van corresponderen via de postbusadressen in Portugal. De vraag is natuurlijk waarom zij dan niet ingegrepen hebben en deze briefwisseling toegelaten hebben. Hierover is bij mijn weten nooit iets gepubliceerd maar ik neem zonder meer aan dat de Duitsers op de censurkantoren hoopten bepaalde voor hen nuttige bijzonderheden te weten te komen. Toch zijn niet alle brieven voor postbus 506 te Lissabon doorgelaten. Er zijn verschillende brieven, bestemd voor deze postbus, die door de Duitsers aan de afzender werden teruggestuurd. Helaas is niet bekend waarom juist deze brieven geretourneerd werden.

- Militaire postbussen in Lissabon

In navolging van de Cook-regeling zijn de verschillende regeringen in ballingschap er toe overgegaan in Lissabon postbussen te openen, die net als bij de Cook-regeling gebruikt konden worden door militairen teneinde te corresponderen met hun familieleden in de bezette gebieden. De Nederlandse regering in Londen opende enkele postbussen in Lissabon en trof daarmee voor de militairen van de land- en zeestrijdkrachten en voor de bemanningen van Nederlandse koopvaardij schepen gelijke maatregelen. Het is bekend geworden dat de Duitsers geprobeerd hebben om via deze postbussen in contact te komen met Nederlandse militairen. In een brief, die naar Engeland gesmokkeld werd, dus buiten de Duitse censuur om, werd gewaarschuwd tegen deze Duitse pogingen. De in Nederland achter gebleven familieleden van de militairen en zeelieden kregen be-

Aangetekende expresbrief, afgestempeld op 2 nov. 1942 te 's-Gravenhage en bestemd voor Lissabon, postbus 456. Deze postbus was speciaal ingesteld voor de Nederlandse Landmacht in Groot Brittanië, zie ook het strookje met de rode tekst. De brief werd te München en te Londen gecensureerd. Op de achterzijde het poststempel van Lissabon van 10 nov. 1942: niet bekend is wanneer de brief in Engeland is ontvangen.

paalde uitkeringen, maar wanneer onomstotelijk vaststond dat het familieleden waren van mannen die tegen Duitsland vochten dan moesten deze uitkeringen gestaakt worden. Op een gegeven moment is de Nederlandse regering in Londen er toe overgegaan deze postbussen te sluiten gezien de enorme risico's voor de familieleden in Nederland.

Drs. W. J. van Doorn

HEEFT IE AL Z'N TANDEN NOG?

Filatelie is één van die vele zaken waarmee het postkantoor u van dienst kan zijn. Vraag maar hoe u de nieuwste nederlandse postzegels gemakkelijk in uw bezit kunt krijgen. Of wat het emissieprogramma van dit jaar is. En of PTT Post u ook bijzondere stempelafdrukken kan leveren. Gemakkelijk, zo dicht in de buurt!

FILATELIE

- FILATELIELOKETTEN VOOR UW SPECIFIEKE POSTZEGELWENSEN
- JAARCOLLECTIE
- POSTZEGELMAPJES

Kleine zaken. Grote zaken.
Je doet ze op het postkantoor.

ptt **post**

FILATELISTENVERENIGING 'NOVIOPOST'

Bestuur

Voorzitter:
A.Bosman, Dromedarisstraat 36
6531 NV Nijmegen Tel.557120

Secretaris:
J.M.Rijsdijk, Postweg 37
6523 KR Nijmegen Tel.221596

Penningmeester:
M.L.v.Houdt, Veemarkt 271
6511 ZJ Nijmegen. Tel. 220588
Postrekening 575462 t.n.v.
Fil.ver."NOVIOPOST" Nijmegen.

Mevr.J.A.Dassel-Nienhuis
Antiloopstraat 105
6531 TM Nijmegen Tel.552698

P.G.M.Gerrits. Bolerostraat 42
6544 RK Nijmegen Tel.776745

Mr.F.M.Hilgers, Prof.Huybersstr.23
6524 NP Nijmegen Tel.231150

Mevr.Th.G.v.Hoogstraaten-v.Rijswijk
Zebrastraat 18
6531 TX Nijmegen Tel.550895

L.A.Moonemans. Rijswijkstraat 4
6525 RD Nijmegen Tel.557307

J.G.M.Rademaker, Wilsonstraat 19
6566 CN Millingen a/d Rijn
Tel.08813-1965

J.v.'t.Zelfde, Marterstraat 50
6531 KC Nijmegen Tel.551438

Nieuwtjesdienst

Buitenland:
Mr.F.M.Hilgers, Prof.Huybersstr.23
6524 NP Nijmegen Tel.231150
Postrekening 5552048 t.n.v.Hoofd
Nieuwtjesdienst "NOVIOPOST"

Nederlandse FDC-Dienst:
G.W.Schoenmaker, Tuinstraat 24
6551 ZK Weurt Tel.08897-71006
Postrekening 4346530 t.n.v.
Ned.FDC-Dienst "NOVIOPOST"

Commissie Postzegeladag Berg en Dal
P.G.M.Gerrits, Bolerostraat 42
6544 RK Nijmegen Tel.776745

Mevr.Th.G.v.Hoogstraaten-v.Rijswijk
Zebrastraat 18
6531 TX Nijmegen Tel.550895

J.G.M.Rademaker. Wilsonstraat 19
6566 CN Millingen a/d Rijn
Tel.08813-1965

Rondzendingen

Directie en administratie:
L.A.Moonemans, Rijswijkstraat 4
6525 RD Nijmegen Tel.557307
Postrekening 2744133 t.n.v.Hoofd
Rondzendingen "NOVIOPOST"

Distributie:
J.H.A.A.Reerink, Hillekensacker 20-45
6546 LA Nijmegen Tel.779202
G.A.J.Kolman, Zanddijk 24
5364 PX Escharen Tel.08860-73868

Subhoofd Oost:
Mevr.M.Dederen, Straalmanstraat 30
6521 JM Nijmegen Tel.232465

Subhoofd Goffert:
Mevr.Th.G.v.Hoogstraaten-v.Rijswijk
Zebrastraat 18
6531 TX Nijmegen Tel.550895

Subhoofd West:
J.H.A.A.Reerink, Hillekensacker 20-45
6546 LA Nijmegen Tel.779202

Subhoofd Zuid:
L.v.d.Sloot, Winkelsteegseweg 16
6534 XE Nijmegen Tel.551815

Subhoofd Buitengemeenten:
M.L.v.Houdt, Veemarkt 271
6511 ZJ Nijmegen. Tel. 220588

Uitleenadressen Yvert-Catalogus

Mavr.J.A.Dassel-Nienhuis,
Antiloopstraat 105
6531 TM Nijmegen Tel.552698

J.A.W.de Graaf, Malvert 24-26
6538 AP Nijmegen Tel.440110

Commissie "NOVIOPOSTA"

Redactie:
A.Bosman, Dromedarisstraat 36
6531 NV Nijmegen Tel.557120

J.M.Rijsdijk, Postweg 37
6523 KR Nijmegen Tel. 221596

Tekeningen:
L.P.Straten, Molenweg 125
6543 VA Nijmegen Tel.776963

Administratie en expeditie:
M.L.v.Houdt, Veemarkt 271
6511 ZJ Nijmegen. Tel. 220588

Commissie Voorlichting
P.G.M.Gerrits, Bolerostraat 42
6544 RK Nijmegen Tel.776745

J.G.M.Rademaker, Wilsonstraat 19
6566 CN Millingen a/d Rijn
Tel.08813-1965